

Långvarig smärta hos äldre

SMÄRTDAGEN Uppsala 2019
Sylvia Augustini
Smärtläkare, allmänläkare
Överläkare Smärtcentrum Uppsala

Doktorn, det gör ont!

Smärta definieras som en obehaglig sensorisk och känslomässig upplevelse på grund av verklig eller hotande vävnadsskada, eller en upplevelse som beskrivs i sådana termer.

Smärtan är alltid subjektiv

Är det vanligt?

- 50 % söker pga smärta, alla åldrar
- Långvarig smärta
 - Ca 19 % (< 65 år)
 - Ca 21-50 % (> 65 år)
- **Äldreboende**
 - 80 %?
- **I livets slut**
 - -90 % ?

Smärtskattning

- VAS
- NRS
- Verbalt: Är du nöjd med din smärtlindring?
- Abbey Pain Scale

Varför gör det ont?

- Nociceptiv smärta
 - somatisk
 - Visceral
- Neuropatisk smärta
- Nociplastisk smärta
- Idiopatisk smärta
- Psykogen smärta

Somatisk nociceptiv smärta

- Väldefinierad, tätt med nociceptorer
- Reagerar på fysiska, termiska, kemiska stimuli

Visceral nociceptiv smärta

- Svårlokaliserad, inte så tätt med nociceptorer
- Reagerar på distension, inflammation, ischemi
- Refererad smärta

Hjärtat? Men det gör ju ont i armen??

- Lever
 - Pankreas
 - Mjälte
 - Urinvägar/genitalia
 - Höger axel
 - Mellan skulderbladen
 - Vänster axel
 - Rygg, lumskar, lår
-
-

Neuropatisk smärta

- Neuroanatomisk utbredning
 - Anamnes
 - Status
 - Känselstörning, tex allodyni
 - Ev neurofysiologisk us

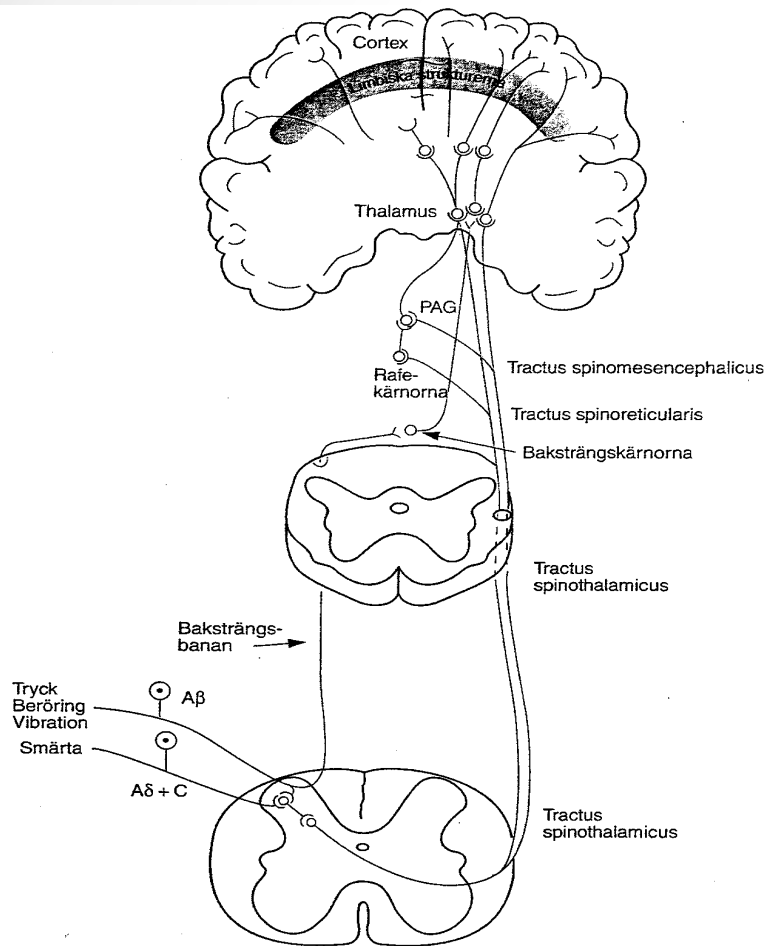
Nociplastisk smärta

- *Pain that arises from altered nociception despite no clear evidence of actual or threatened tissue damage causing the activation of peripheral nociceptors or evidence for disease or lesion of the somatosensory system causing the pain*
- *Smärta på grund av förändrad smärtmodulering. Smärtan kvarstår utan att skada/sjukdom som förklarar smärtan kan påvisas. Smärtan är förenad med övriga tecken på sensitisering, såsom allodyni.*

Smärtan sitter i huvudet !

Smärtmodulerande
bansystem

sensitisering
inhibering
plasticitet

Farmakologisk smärtlindring

Noceptiv smärta

Paracetamol

NSAID

Opioider

SNRI?

Blockader, LA vid
akut/periop
smärta

Neuropatisk smärta

Amitriptylin
SNRI

Gabapentin
Pregabalin

Tramadol
Opioider

Topikalt:Lidokain
Capsaicin

Nociplastisk smärta

Amitriptylin

SNRI

Gabapentin

Pregabalin

tramadol

Orsaker till smärta hos äldre

- Muskeloskelettala degenerativa tillstånd vanliga, artros
- Cancer
- Diabetes

Varför gör det såå ont?

- Äldre har högre smärtrösklar
- Men sämre förmåga att modulera smärtan

TIPS

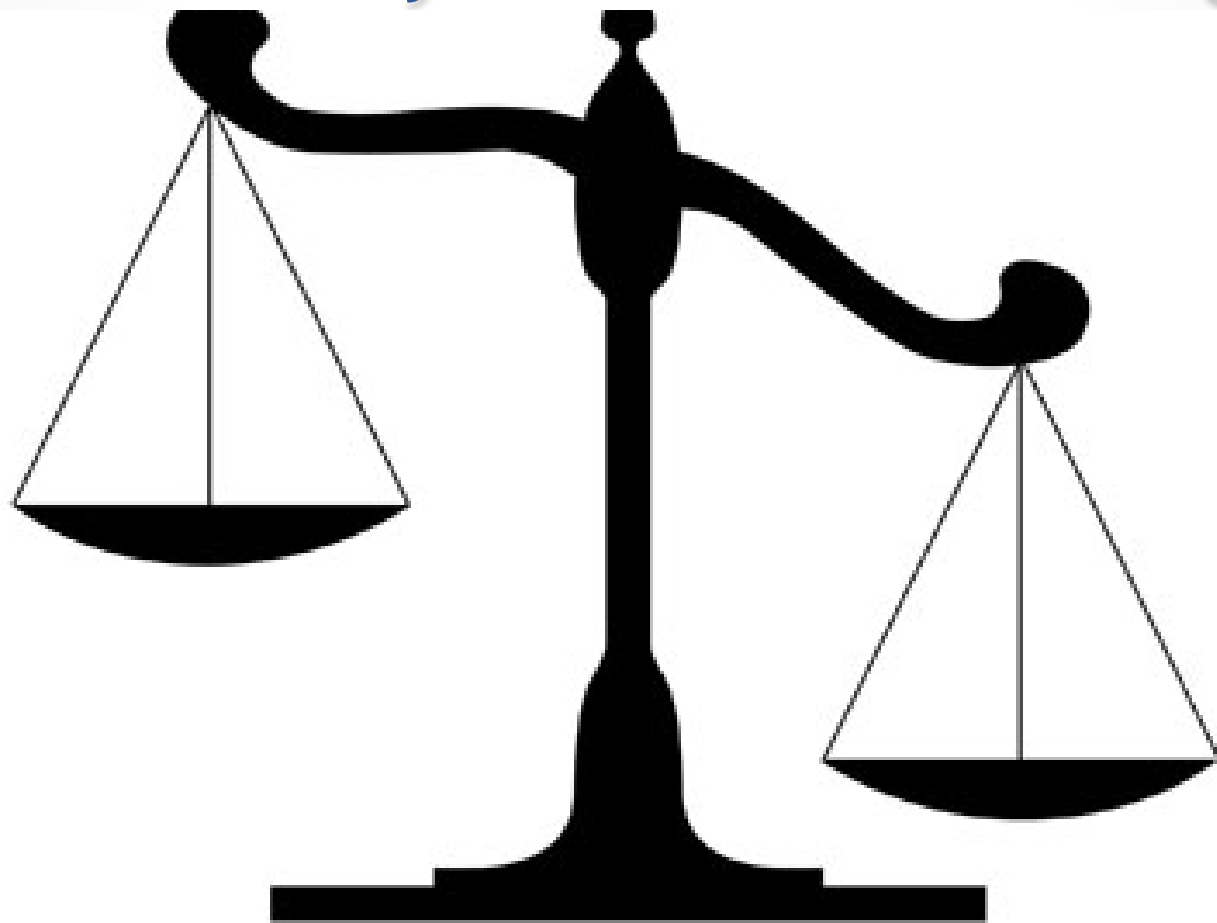
- Försök förstå smärtmekanismen innan du väljer behandling
- SMÄRTANALYS
- UTVÄRDERA

Patientfall Holger 83 år

- Grav coxartros, hypertoni
 - Söker pga smärta trots paracetamol, NSAID, Buprenorfinplåster
 - Du väljer att förstärka hans opioidmedicinering
- Höjer Norspan?
 - Tramadol?
 - Citodon?
 - Oxycodon?
 - Morfin?
 - Fentanylplåster?
 - Ketogan?
 - Targiniq?
 - Palexia?
 - Metadon?
-
-

Hur välja behandling?

BEAKTA

- Distribution, äldre förhållandevis mindre vatten och mer fett.
- Vattenlöslig substans
 - distributionsvolym ↓ - blodkonc ↑
- Fettlöslig substans
 - distributionsvolym ↑ - blodkonc ↓
- Metabolismen, ingen större skillnad, däremot spelar rökning och matvanor roll. Elimination/utsöndring är beroende av leverns och njurarnas funktion, dvs nedsatt hos äldre
- Clearance minskar med 1 ml/min per år, dvs 80 åring har halverad njurfunktion jfr 40-åring

Icke farmakologisk smärtlindring

- TENS
- Akupunktur
- Värme / kyla
- Taktil massage
- Fysisk aktivitet/träning/bassäng
- KBT

Paracetamol

- Ej helt klarlagd verkningsmekanism
- Cannabinoidsystemet
- serotonin
- hämning av cyklooxygenas
- TRPV1 (capsaicinreceptorn)
- Både central och perifer effekt
- Dygnsdos till äldre max 3 g
- BASBEHANDLING
- Dosminska vid nedsatt njurfunktion

Opioider

- Svaga
 - Citodon, Tramadol, Norspan
- Starka
 - morfin, oxycodon, ketobemidon, hydr omorfon, fentanyl, metadon, tapentadol, buprenorfin
- Ekvipotentia doser

Laxantia

- Natriumpikosulfat
 - flerdos
- Makrogol
- Naloxegol
- Metylnaltrexon vid svår opioidinducerad obstipation
- Molinogröt

NSAID

- Perifera anti-inflammatoriska effekter
- Cox-hämning
 - njure
 - magslemhinna
 - trombocytfunktion
- Centrala effekter

Glöm inte
magskydd

- Utmärkt vid skelettmetastaser
- GFR
- Dosreducera
- Kort behandling till äldre
- Naproxen

Antiepileptika

- Gabapentin
 - Startdos 0+0+100 mg, långsam upptrappning
- Pregabalin
 - även ind: ångest
 - Startdos 0+0+25mg, långsam upptrappning
- Karbamazepin
 - Endast trigeminus-neuralgi
- Ca-kanaler
 - ↓
 - Inhiberar frisättning av excitatoriska aminosyror mm

TCA /SNRI

- Amitriptylin
 - 10 mg till kvällen
 - Sensaval
 - Start low-go slow
 - OBS antikolinerga biverkningar
 - Duloxetin
 - Mirtazapin
- Minskar återupptaget av serotonin/NA
↓
 - Ökar aktiviteten av inhiberande smärtsystem

Glukokortikoider

- Indikationer
 - Neuropatisk smärta
 - Nociceptiv smärta
 - Inflammation
 - Antiemetikum
 - Förbättra AT
 - aptitstimulerande
- Hämmar inflammatorisk reaktion
 - Fosfolipashämning
 - minska nervfiberaktivitet

VAD MERA?

- Lokalanestetika
- Smärtblockader
- EDA
- Intrathekal smärtpump
- Capsaicin, kräm, plåster
- mm

Smärta i livets slutskede

- Tänk symtomlindring
- fysisk
- psykisk
- social
- existentiell

Visceral kontinuerlig smärta			
Molande buksmärta, t.ex. vid peritoneal karcinos	Normal		Morfin, ev. NSAID och paracetamol.
	Normal	Illamående/ kräkningar	Parenteralt morfin, senare eventuell övergång till transdermalt fentanyl. Övergång till hydromorfon vid höga doser morfin parenteralt.
	Nedsatt		Oxikodon, vid höga doser parenteralt görs övergång till hydromorfon. Betametason, sedan NSAID, ev. morfin.
Smärta från leverkapseln			
Visceral intermittent smärta			
Krampsmärta i buken eller urogenital-regionen, t.ex. ileus/subileus	Normal		Buscopan subkutant, NSAID – om molande grundsmärta finns ges morfin. Vid utbredda metastaser ges betametason mot visceralt ödem med sekundär smärta.
	Nedsatt		Som ovan men uteslut NSAID och byt morfin mot oxikodon.
Djup somatisk kontinuerlig smärta			
Molande värk i skelett, mjukdelar	Normal		NSAID, paracetamol, morfin, ev. betametason, bisfosfonat.
	Normal	Illamående/ kräkningar	NSAID parenteralt, Parenteralt morfin, senare övergång till transdermalt fentanyl. Övergång till hydromorfon vid höga doser morfin parenteralt. Eventuellt betametason.
	Nedsatt		Paracetamol, oxikodon, vid höga doser parenteralt görs övergång till hydromorfon. Eventuellt betametason.
Ytlig somatisk kontinuerlig smärta			
Molande värk i cancersår	Normal		Paracetamol, NSAID, Lokal morfinbehandling om inflammation. Ofta dålig effekt av systemisk opioid.
Somatisk intermittent smärta			
Kramper i perifer muskulatur	Normal		Låg dos bensodiazepin.
Aktivitetsutlöst skelettsmärta	Normal		Paracetamol, NSAID, ev. betametason, Morfin om molande grundsmärta, Transmukosalt/sublinguallt/intransalt fentanyl vid smärtgenombrott, Strålbekämpning. Eventuellt bisfosfonat.

Farmakodynamiska och farmakokinetiska synpunkter, forts.

Nedsatt njurfunktion och/eller leverpatologi utgör ingen kontraindikation mot behandling med opioidanalgetika. Nedsatt njur- och/eller leverfunktion innebär däremot att opioidbehandling får anpassas ytterligare efter individens förutsättningar. Upprepad dosering av morfin vid njursvikt är förenat med hög risk för överdosering på grund av ackumulering av aktiva vattenlösliga metaboliter. Vid låga värden avseende kreatininclearance, till exempel < 30 mL/min är den renala elimineringen av vattenlösliga aktiva metaboliter avsevärt försämrade. Tillagande biverkningar såsom sedering och förvirring hos morfinbehandlad patient kan orsakas av nedsatt njurfunktion eller vätskebrist. Vätskesättning, bvre

oxikodon) och dosanpassning kan förbättra situationen för den svårt sjuka patienten.

Spädbarn i neonatalperioden (0–30 dagar efter födsel) och mycket gamla är särskilt känsliga för opioider och dessas biverkningar. Utvärdering av opioiders effekt och biverkningar är problematisk i dessa åldersgrupper och vid nedsatt kognitiv funktion.

Nyinsättning av läkemedel som hämmar leverenzymerna (cytokrom P450) som till exempel flukonazol och SSRI kan leda till ökad effekt hos patienter som behandlas med metadon, oxikodon eller fentanyl. Allvarlig sedering och andningsdepression finns beskriven efter flukonazol hos fentanyl- och metadonbehandlade patienter. Enzyminducerare, som till exempel karbamazepin eller antivirala medel kan

www.lakemedelsverket.se

Behandlingsrekommendationer 2010(21)6
Smärtlindring i livets slutskede

Alla patienter i palliativ fas skall ha tillgång till läkemedel mot:

- Smärta
- Illamående
- Andnöd
- Oro/ångest
- Rosslande andning

” Om du vill hjälpa din
medmänniska måste du
först sätta på dig hennes
mockasiner”